

Газета 1966 йил
1 июлдан
чиқа бошлаган

ШАҲАР ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ КУНДАЛИК ГАЗЕТАСИ

№ 97 (12.658)

Баҳоси эркин нархда

2014 йил 16 МАЙ, ЖУМА

ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

БУЮК АЖДОДЛАРИМИЗ МЕРОСИ — БУТУН ИНСОНиятнинг МАЪНАВИЙ БОЙЛИГИ

ПРЕЗИДЕНТ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ «ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ АЛЛОМАЛАРИ ВА МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ТАРИХИЙ МЕРОСИ, УНИНГ ЗАМОНАВИЙ ЦИВИЛИЗАЦИЯ РИВОЖИДАГИ РОЛИ ВА АҲАМИЯТИ» МАВЗУСИДАГИ ХАЛҚАРО КОНФЕРЕНЦИЯНИНГ ОЧИЛИШ МАРОСИМИДАГИ НУТҚИ

Хурматли конференция иштирокчилари, хонимлар ва жаноблар!

Сиз, конференция иштирокчиларини, аввало, муҳтарам меҳмонларимизни — нуфузли халқаро ташкилот ва тузилмалар, илмий тадқиқот марказлари, университет ва олий таълим муассасалари раҳбарлари ва вакиллари, таниқли олим ва мутахассисларни кутлаб, мазкур Форумда қатнашиш ҳақидаги таклифимизни қабул қилганингиз учун юксак ҳурмат-эҳтиромим ва миннатдорлигимни билдириш менга катта мамнуният этказди.

Бугунги конференциямиз ўзининг салкам уч минг йиллик тарихи мобайнида дунё цивилизацияси ва турли халқлар маданияти чорраҳаси бўлиб келган ва келаётган Самарқанд заминидан ўтказилаётгани бу анжуманга алоҳида маъно-мазмун бағишлаб, унинг аҳамиятини янада оширади.

Кўна ва ҳамиша навқирон Самарқанд шаҳри бектор шаҳона руҳи ва қиёфаси, бой тарихи, бу ерда сақланиб қолган ноёб, ҳар қандай одамни ҳайратга соладиган обидалари билан сайёрамизнинг турли ўлкаларида афсонавий шаҳар сифатида маълум машҳурдир. Мовий гўлбарлар миллионлаб сайёҳларни ўзига мафтун этадиган Самарқанднинг Рим билан бир қаторда «абдий шаҳар» деган ном билан бутун дунёда шухрат қозонгани бежиз эмас, албатта.

Мана шу шаҳарда туғилиб-ўсган, вояга етган инсон сифатида менга бу шаҳарда яшаётган барча-барча инсонлар номидан сизларга ўз самимий меҳмондўстлигимизни изҳор этиш ва «Азим Самарқандда хуш келибсиз!» деб қутлаш катта мамнуният этказди.

Қадри дўстлар!

Бугунги конференциямизнинг мақсади — Ўрта асрларда Шарқ оламида яшаб ижод этган буюк аллома ва мутафаккирларнинг илмий меросини чуқур муҳокама қилиш ва англаш, унинг замонавий цивилизация тарихида тутган ўрни ва ролига баҳо беришдан иборат.

Ана шу бебаҳо илмий меросни янада теран тадқиқ этиш ва оммалаштиришга қаратилган сайёҳаракатларга янги туртки бериш, Шарқнинг улуг алломалари томонидан амалга оширилган кашфиётлар замонавий илм-фан ва тараққиёт учун нақадар долзарб ва зарур эканини очиб беришнинг аҳамияти ҳам шунчалик муҳим деб ҳисоблайман.

Ўрта асрлар Шарқ тарихи шундан далolat берадики, маданият ва таълим-тарбия, тиббиёт, адабиёт, санъат ва архитектура соҳаларидаги бекиёс оқолиш, илмий мактабларнинг вужудга келиши, янги-янги истеъдодли авлодлар тўлқинининг пайдо бўлиши ва вояга етиши — буларнинг барчаси биринчи навбатда иқтисодиёт, қишлоқ ва шаҳар ҳўжалигининг анча жадал ўсиши, ҳўнамандлик ва савдо-сотикнинг юксак даражада ривожланиши, йўллар қурилиши, янги қарвон йўлларининг очилиши ва авваламбор нисбий барқорорликнинг таъминланиши билан бевосита боғлиқ бўлган.

Мен бу фикрга алоҳида урғу бериб айтмоқчиман. Чунки, тинчлик ва барқорорлик бўлмаса, илм-фан соҳасида ҳеч қандай ўсиш, тараққиёт бўлиши мумкин эмас. Қайерда тинчлик ва барқорорлик бўлсагина илм-фан марказлари, академиялар, олий ўқув юртилари пайдо бўлади. Энг асосийси, таълим-тарбия раванқ топиб, унга қизиқиш, эътибор қучади. Тинчлик-барқорорлик бўлган жойдагина одамлар ўқиб-ўрганиши, ҳар томонлама ривожланиши истибади. Одамлар кечаси уйкуга ётиб, эрталаб туришга қўрқмайдиган, эртага уларнинг бошига қандайдир муаммо ёки офатлар келмаслигини билган тақдирдагина шундай бўлади. Бу ҳақиқат кўп асрлар давомида ўз тасдиқини топган ва ишончим комилки, бугун бу мавзуда гапиришнинг ўзи ортиқча.

Шарқ оламида, хусусан, Марказий Осиё халқлари ҳаётида ривожланган маданиятнинг мавжуд бўлгани ҳақида қадимги бахтияри, сўд, ўрхун, хоразм ёзувларида битилган ёдгорликлар, деворий тасвирий санъат асарлари ва хайкалчалар, архитектура намуналари далolat беради.

XI-XIII асрларда асос солинган Хоразм давлати, Форс кўрфазигача бўлган ҳудудлардаги қўшни халқлар ерларини бирлаштирган ҳолда, Осиё китъасининг катта қисмини қамраб олган.

Милодгача бўлган II асрдан милодий XV асрга қадар қадимий халқаро транспорт артерияси вази-фасини бахариб, Хитой, Ҳиндистон ва Марказий Осиё, Ўрта ва Яқин Шарқ, Ўртаер денгизи минтақаси каби ҳудуд ва мамлакатларни боғлаб келган Буюк Ипак йўлининг улкан, бекиёс ролини баҳолашнинг ўзи қийин.

Мазкур йўл нафақат юқорида зикр этилган ҳудудлар ўртасида савдо-сотик алоқаларини, балки китъалар ва давлатлар ўртасида ахборот алмашувини таъминлашга хизмат қилди, янги технология ва

ишланмаларнинг (ипак, чинни буюмлар, порох, қозғоқ ва бошқа кўплаб маҳсулотлар) тез тарқалишида, қишлоқ ҳўжалиги экинлари ва агротехнологияларнинг, шунингдек, маданий қадриятларнинг ривожланишида муҳим восита вази-фасини бахариб ва шу тариқа цивилизациялараро мулоқот ва технологиялар алмашуви учун шарт-шароитлар яратди.

Бу даврларда турли мамлакатлар халқларининг илмий билим ва ютуқлар билан бир-бирини бойитиб бориши алоҳида роль ўйнади. Буюк Ипак йўли орқали Европага, Европадан эса Осиёга Шарқ ва Фарб оламидаги улуг аллома ва мутафаккирлар фаолияти тўрисидаги маълумотлар етказилди. Соқрат, Платон, Аристотель, Птоломей ва антик давр-га мансуб бошқа буюк алломаларнинг илмий асарлари, гоё ва кашфиётларини ўрганиш учун амалий имконият вужудга келди.

Маълумки, ўша даврларнинг аъналарига кўра, маърифатпарвар мутафаккир ва файласуфлар, олимлар ва шоирлар одатда ҳўкмдорлар ва султонлар саройларида паноҳ топанлар. Улар орасида IX-XI асрларда Хивада ташкил этилган Маъмур ака-демияси ва «Байтулхикма», яъни «Донишмандлик уйи» деган ном билан шухрат қозонган Бағдод академиясида, шунингдек, XV асрда Самарқандда шаклланган Мирзо Улуғбекнинг илмий мактабида самарали меҳнат қилган бул ғуруҳ олимлар бутун дунёга донг таратдилар.

Тадқиқотчи-олимларнинг фикрича, Шарқ, хусусан, Марказий Осиё минтақаси IX-XII ва XIV-XV асрлар-да бамисоли пўртанадек отилиб чиққан икки қуд-ратли илмий-маданий юксалишнинг манбаи ҳисоб-ланиб, ҳаҳарнинг бошқа минтақаларидаги Рене-санс жараёнларига ижобий таъсир кўрсатган Шарқ уйғониш даври — Шарқ Ренессанси сифатида дунё илмий жамоатчилиги томонидан ҳақли равишда тан олинган.

Шу билан бирга, кўплаб тадқиқотчилар қайд эт-ганидек, агар Европа Уйғониш даврининг натижа-лари сифатида адабиёт ва санъат асарлари, архи-тектура дурдоналари, тиббиёт ва инсонни англаш борасида янги кашфиётлар юзага келган бўлса, Шарқ Уйғониш даврининг ўзига хос хусусияти, ав-вало, математика, астрономия, физика, химия, гео-дезия, фармакология, тиббиёт каби аниқ ва таби-ий фанларнинг, шунингдек, тарих, фалсафа ва ада-биётнинг ривожланишида намойён бўлди.

Ўрта асрларнинг илк даврида Шарқда амалга оширилган буюк илмий кашфиётлар ҳақида гапи-рар эканмиз, замонавий математика, тригономет-рия ва география фанлари тараққиётига бекиёс ҳисса қўшган Мухаммад ибн Мусо ал-Хоразмий но-мини биринчилар қаторида тилга оламиз. У ўнлик позицион ҳисоблаш тизимини, ноль белгиси ва кутблар координатларини биринчилардан бўлиб асослаб берди ва амалиётга татбиқ этди. Бу эса математика ва астрономия фанлари ривожига кескин бурилиш ясади.

Ал-Хоразмий алгебра фанига асос солди, илмий маълумот ва трактатларни баён этишнинг аниқ қондаларини ишлаб чиқди, у астрономия, геогра-фия ва иқлим назарияси бўйича кўплаб илмий асар-лар муаллифидир. Алломанинг дунё илм-фани ри-вожидидаги хизматлари умумэътироф этилган бўлиб, Шарқ олимлари орасида фақат унинг номи ва асар-лари «алгоритм» ва «алгебра» каби замонавий ил-мий аталарларда абадийлаштирилди.

Аҳмад Фарғоний томонидан IX асрда яратилган «Астрономия асослари» фундаментал асариде олам-нинг тузилиши, Ернинг ўлчови ҳақидаги дастлабки маълумотлар, ҳўйсизамизнинг шарсимон кўриниш-га эга экани, сўйсидидаги далиллар мавжуд бўлиб, мазкур китоб XVII асрга қадар Европа университет-ларида астрономия бўйича асосий дарслик сифа-тида ўқитиб келинган ҳамда Буюк географик каш-фиётлар даврида Колумб, Магеллан ва бошқа саё-ҳатчиларнинг кашфиётлари учун илмий асос бўлиб хизмат қилган. Аҳмад Фарғонийнинг амалий ютуқ-ларидан бири унинг ўрта асрлардаги асосий ас-трономик асбоб — устурлоб назариясини ишлаб чиқ-қани ва шунингдек, Нил дарёсида «ниломер» де-ган, кўп асрлар давомида сув сатҳини ўлчайдиган асосий восита сифатида хизмат қилиб келган машҳур иншоотини яратгани бўлди.

Мен Ўзбекистон Республикаси Президенти си-фатида Миср Араб Республикаси пойтахти Қоҳира шаҳрида бўлганимда, ана шу ниломерни кўриб, бу улуг аждодимизнинг илмий даҳоси олдида яна бир бор ҳайратга туриш бахтига муяссар бўлдим.

Фазовий тригонометрия асосини деб тан олин-ган, ўзининг математика ва астрономия соҳасида-ги кашфиётлари билан шухрат қозонган яна бир буюк аллома Абу Наср ибн Ироқдир. Уни ҳақли ра-вишда «Иккинчи Птоломей» деб атайдилар.

Улуг қомусий аллома Абу Райхон Берунийнинг ил-

мий даҳоси билан яратилган мислсиз кашфиётларга тўлиқ баҳо беришнинг ўзи қийин. Берунийнинг 150 дан зиёд илмий ишларидан бизгача фақат 31 таси етиб келганига қарамадан, аллома кўлэмалари-нинг кўлимидаги ана шу тўлиқ бўлмаган намуналар-и ҳам унинг нақадар серқирра мерос қолдиргани-дан далolat беради.

Беруний дунё илм-фанида биринчилардан бўлиб денгизлар назарияси ва Ернинг шарсимон глобу-сини яратиш юзасидан ўзига хос янги гоёларни таклиф этди, Ер радиусини ҳисоблаб чиқди, ваку-ум, яъни бўшлиқ ҳолатини изоҳлаб берди, Колумб саёҳатидан 500 йил олдин Тинч ва Атлантика океан-лари ортида қитъа мавжудлиги ҳақидаги қарашни илгари сурди, минераллар таснифи ва уларнинг авлодларда алоҳида ғурур ва эҳтиром туйғуларини уйғотди. Илмий тадқиқот ишларини 16 ёшида бош-лаган бу улуг зот ўз умри давомида 450 дан ортиқ асар яратди. Уларнинг аксарияти аввало тиббиёт ва фалсафа, шунингдек, мантик, кимё, физика, ас-трономия, математика, мусиқа, адабиёт ва тилшу-нослик соҳаларига бағишланган. Леонардо да Вин-чи, Микеланжело, Фрэнсис Бэкон ва бошқа кўплаб олимлар авлоди унинг асарларини ўқиб, ҳайратга тушганлар.

Биз доим ғурур ва ифтихор билан эътироф эта-мизки, тиббиёт тарихида энг машҳур бўлган, «Тиб қонунлари» деб аталган ўзининг бебаҳо фундамен-тал асари билан Ибн Сино кейинги бир неча юз йиллар учун тиббиёт фанлари тараққиётининг асо-сий йўналишларини олдиндан белгилаб берди, ҳозирги кунда ҳам ўз долзарблигини йўқотмаган амалий тиббиёт ва фармакология соҳаларининг энг муҳим усулларига асос солди. Бежиз эмаски, бу китоб Европада XV асрда чоп этилган дастлабки китоблардан бири бўлган ва Европанинг етакчи уни-верситетларида қарийб 500 йил давомида тиббиёт илми айна шу асар асосида ўқитиб келинган.

Ибн Сино ва Берунийнинг бизгача етиб келган Аристотелнинг «Коинот ҳақида китоб» асарига та-аллуқли ёзишмалари буюк алломаларимизнинг ил-мий мулоқот олиб бориш, антик давр фалсафий қарашларини чуқур англаш ва уларни ривожланти-риш борасида нақадар юксак даражага кўтарилган-нинг мумтоз намунасидир.

X-XI асрларда Хоразм заминиде ижод қилган Бе-руний, Ибн Сино ва бошқа буюк аллома ва мута-факкирларимизнинг хизматлари уларнинг илмий ишлари ва асарлари доираси билангина чегарала-ниб қолмайди, балки инсониятнинг интеллектуал та-риҳида чуқур из қолдирган илмий мактаб — Хоразм Маъмур академиясини шакллантиришдек муҳим ма-салани ҳам қамраб олади.

X асрнинг қомусий алломаси Абу Наср Форобий-ни замондошлари, универсал билимларга эга бўлгани боис, «Шарқ Аристотели» деб атаганлар. У кўплаб фанларни илмий кашфиётлар билан бойит-ди, турли мамлакатлар олимларининг фалсафий қарашларини ривожлантирди ва 160 дан ортиқ асар ёзди. Улардан энг машҳурлари «Моҳият хусусида сўз», «Фанларнинг пайдо бўлиши ҳақида китоб», «Тафаккур моҳияти» ва бошқа асарлар ҳисоблана-ди. Форобий асарларининг асосий қисми кўплаб Европа ва шарқ тилларини таржима қилинган ва ҳозирги кунга қадар чуқур тадқиқотлар мавзуси бўлиб келмоқда.

Ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккирла-рининг бутун бир авлоди ҳақида сўз юритар экан-миз, Амир Темур ва Темурийлар даври деб ном олган давр ҳақида, номи илм-маърифат осмонида бамисоли ёрқин юлдуз бўлиб порлаб келаётган Мир-зо Улуғбек ва унинг Қозизода Румий, Али Қўшчи сингари кўплаб сафдошлари ва шогирдлари хусу-сида эсламасдан ўтломаймиз.

Барчамизга яхши маълумки, Амир Темурнинг на-бираси бўлган, 40 йил Самарқандда ҳўкмдорлик қил-ган Мирзо Улуғбек астрономия соҳасидаги буюк ал-лома сифатида шухрат қозонган ва унинг номи ҳақли равишда Коперник, Жордано Бруно, Галилей ва бошқа улуг илм-фан даҳолари қаторида тилга олинади.

Мирзо Улуғбекнинг XV асрда тузган астрономия жаҳвалида 1018 та юлдузнинг ҳолати ва жойлашу-ви баён қилинган бўлиб, бу асар астрономик ўлчов-лар бўйича 16 аср давомида яратилган биринчи янги каталог эди.

(Давоми 2-бетда)

Самарқанд шаҳридаги Қабуллар уйида
15 май куни «Ўрта асрлар Шарқ
алломалари ва мутафаккирларининг
тарихий мероси, унинг замонавий
цивилизация ривожидеги роли ва
аҳамияти» мавзусида халқаро
конференция бошланди.

Президентимиз Ислам Каримов ташаббуси билан ташкил этил-ган ушбу халқаро анжуманда АҚШ, Буюк Британия, Италия, Хитой, Жанубий Корея, Германия, Япония, Ҳиндистон, Миср, Индонезия, Саудия Арабистони, Кувейт, Россия, Озарбойжон каби элликка яқин мамлакатдан олимлар, нуфузли халқаро ташкилотлар раҳбарлари, олий таълим муассасалари профессорлари, илмий марказлар ва институтлар мутахассислари, экспертлар иштирок этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов халқаро конференциянинг очилиш маросимида нутқ сўзлади.

ЮНЕСКО Бош директорининг ўринбосари, Осиё ва Тинч океани минтақавий бюроси директори Хуберт Гизен ўрта асрлар Шарқ алломаларининг дунё тамаддунида тутган ўрни, илм-фан ва санъат

ривожига қўшган ҳиссаси ҳақида сўз юритди. Мамлакатимизда миллий қадриятларни тиклаш, бой тарихимизни ўрганиш, фан ва таълим тизимини ривожлантиришга қаратаётган эътибори учун Президентимизга миннатдорлик билдирди.

Конференцияда ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккир-ларининг ҳаёти ва ижоди, уларнинг тарихий мероси ва илмий мактаблари фаолияти ҳақида видеофильм намойиш этилди.

Давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан истиқлол йиллари-да буюк аждодларимизнинг номилари тикланди. Уларнинг ҳаёти ва бебаҳо меросини ўрганиш, қадамжоларини обод этиш ва асраб-авайлаш борасида улкан ишлар амалга оширилди.

Президентимиз таъкидлаганидек, жаҳият тараққиётидаги ҳар қандай ўзгаришлар, янгиликлар, аниққса, инсоният ривожига катта туртки берадиган жараёнлар, кашфиётлар ўз-ўзидан юз бермайди. Бунинг учун аввало асрий аъналар, тегишли шарт-шароит, тафак-кур мактаби, маданий-маънавий муҳит мавжуд бўлмоғи керак.

Ана шундай эзгу мақсад ва тафаккур билан яраган халқимиз жаҳон тараққиётига улкан ҳисса қўшган. Шарқ Фарбин ўзаро боғ-лашган, буюк цивилизациялар туташган юртимиз ҳудудида илм-фан, маданият азалдан ривожланган. Аниққса, ўрта асрларда она заминимиздан минглаб олим шoirлар, буюк мутафаккирлар ети-шиб чиққан. Уларнинг математика, физика, кимё, астрономия, эт-нография, тиббиёт, тарих, адабиёт, ахлоқ, фалсафа каби кўплаб соҳаларга оид асарлари, Самарқанд, Бухоро, Хива, Тошкент, Шаҳ-рисабз, Термиз ва бошқа шаҳарлардаги қадимий обидалар бутун башариятнинг маънавий мулки ҳисобланади.

Ўша даврдаги энг буюк мутафаккир олимлардан бири Мухаммад Мусо Хоразмийдир. Бугун бутун дунё фойдаланадиган ҳисоб-китоб амаллари, замонавий технологиялар фаолияти ана шу бобокалонимиз яратган қондаларга асосланади.

Бутун дунё Хоразмийнинг илм-фан ривожига йўлидаги ҳиссасини юксак қадрайди, уни вояга етказган заминга алоҳида эҳтиром билан қарайди.

Аҳмад Фарғонийнинг «Астрономия асослари» номи асари ўн иккинчи асрда лотин ва иврит тилларига таржима қилинган, кейинчалик Италия, Германия, Франция, Голландия ва АҚШ каби кўплаб мамлакатларда қайта-қайта чоп этилгани унинг нақадар улкан аҳамиятга эгалигини кўрсатади.

Алломанинг Ер шарсимон шаклда эканлиги борасидаги қараш-ларини орадан саккиз юз йил ўтиб амалда исботлаган машҳур сайёх Христофор Колумб «Ер меридианининг бир даражаси мик-дори ҳақидаги ал-Фарғоний ҳисобларининг тўғрилигига тўла ишонч ҳосил қилдим», дея дахстхат қолдирган. Ўн олтинчи асрда Ойдаги кратерлардан бирига бобокалонимиз номи берилган.

(Давоми 3-бетда)

ПРЕЗИДЕНТ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ «ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ АЛЛОМАЛАРИ ВА МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ТАРИХИЙ МЕРОСИ, УНИНГ ЗАМОНАВИЙ ЦИВИЛИЗАЦИЯ РИВОЖИДАГИ РОЛИ ВА АҲАМИЯТИ» МАВЗУСИДАГИ ХАЛҚАРО КОНФЕРЕНЦИЯНИНГ ОЧИЛИШ МАРОСИМИДАГИ НУТҚИ

(Давоми. Боши 1-бетда)

Мирзо Улугбекнинг сафдоши Ал-Коший биринчи бўлиб ўлик касрларни илмий истеъмолга жорий этди, эркин даражалар илдизларининг изчил яқинлашиб бориши ва уларни топиш методларини ишлаб чиқди.

Мирзо Улугбек обсерваторияси билан Самарқандни ўраб турадиган энг баланд тепаликлардан бирида жойлашган, буюк аллома номи билан аталадиган музейга ташриф чоғида янада батафсил танишиш мумкин.

Абу Абдуллох Рўдакий, Фирдавсий, Низомий Ганжавий, Саъдий, Хофиз Шерозий, Жомий, Алишер Навоий, Бобур ва бошқа кўплаб буюк файласуфлар, шоир ва маърифатпарварларнинг ижодий меросида донишмандлик ва борлиқ олами гуманистик англашнинг жуда улкан, битмас-туганмас хазинаси сақланиб келмоқда. Бу мерос ҳақиқатан ҳам жаҳон аҳамиятига молик бебаҳо бойлик ҳисобланади.

Дунё тарихидаги биринчи туркий тиллар лугати бўлиши «Девони лугатит-турк» китоби муаллифи Маҳмуд Кошгарий бўлиб, у ўз асарида юксак маҳорат билан тўплашга эришган сўз бойлигининг том маънодаги олтин зарраларини – туркий мақол ва шеърларни ҳам келтириб ўтган. Кошгарий туркий халқларнинг тили, маданияти, этнографияси ва фольклорининг биринчи тадқиқотчиси ҳисобланади.

Араб тили грамматикасининг асосчиси сифатида тан олинган буюк тилшунос, адабиётшунос, географ ва файласуф аллома – Маҳмуд Замаҳшарий ҳаётлик давридаёқ кенг шuhrат қозонган. У, шунингдек, тарихдаги биринчи кўп тилли лугат – арабча-форсча-туркий лугатнинг асосчиси бўлган.

Албатта, биз барчамиз ўрта асрларда Шарқда яшаб ижод қилган, ўша давр воқеаларидан гувоҳлик берадиган бебаҳо асарлар яратган буюк тарихчилар авлодида, энг аввало, Аҳмад ибн Арабшох, Низомиддин Шомий, Шарафиддин Али Яздий, Хофиз Абрў, Хондамир, Абдуразоқ Самарқандий ва бошқа алломаларга ўзининг чекиз ҳурмат-эҳтиримиини билдиришимиз ҳам қарз, ҳам фарздор.

Хурматли конференция иштирокчилари! Бугун, орадан деярли минг йил ўтганидан кейин ҳам биз ўрта асрларда яшаб ижод қилган, жаҳон цивилизацияси ривожига бебаҳо хисса қўшган Шарқ алломалари ва мутафаккирларининг даҳоси, илм-фаннинг турли йўналишларидаги изланишлари ва қомусий билимлари олдида ҳайратга тушамиз. Афсусли, инсоният бошидан кечирган ҳар хил фожиялар, урушлар, табиий офатлар натижасида улар қолдирган буюк мероснинг, айтиш мумкинки, мингдан бир қисмигина бизгача етиб келган, холос. Тарихнинг зулмат ва ҳақолат ҳукмонлиқ қилган муайян даврларида олимларнинг қувин ва таъкибга ўраб, қўчлигининг ҳаёти фожияли аён тоғларини ҳозирги кунда тасаввур қилишнинг ўзи қийин.

Шу билан бирга, далиллар шуни кўрсатмоқдаки, едамлар ўртасидаги ўзаро қарама-қаршилиқлар, тўқнашув ва низоларнинг биринчи қурбони билимлар манбаи ҳисобланган бебаҳо қўлёзма ва китоблар бўлган. Сизларнинг барчангиз яхши биласиз, қадимги дунёдаги энг улкан ҳисобланган Александрия кутубхонаси, Мирзо Улугбекнинг ноёб кутубхонаси йўқ қилиб юборилган. Афсусли, бундай ачинарли рўйхатни яна давом эттириш мумкин.

Бирок, барча қийинчилик ва аёвсиз синовларга қарамастан, аллома ва мутафаккирлар ўзларининг илму фан ривожига йўлидаги бурчиға, гуманизм ва маърифат ғояларига содиқ қолдилар.

Бу улуг зотларнинг илм-фан соҳасига бахшида этган ҳаёти, улар эришган ва бугунги кунда бутун маърифатли инсониятни ҳайратга солиб келаятган ютуқлари – бу, ҳеч шубҳасиз, ҳақиқий маънавий жасорат намунаси, деб айтишга барча асосларимиз бор ва биз бундай жасорат олдида бош эгиб таъзим қиламиз.

Бугун ҳеч бир муболагасиз айтиш мумкин ва буни мен алоҳида қайд этмоқчиман, ўрта асрлар Шарқ даҳоларининг буюк кашфиётларидан иборат илмий мероснинг чуқур қатламлари ҳали тўлиқ ўрганилмаган ва ўз тадқиқотчиларини кутмоқда.

Ахир, фақатгина Ўзбекистоннинг ўзиде китоб фондларида 100 мингтадан зиёд қўлёзма асарлар сақланмоқда. Уларнинг асосий қисми ЮНЕСКОнинг Маданий мерос рўйхатига киритилган. Ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккирларининг қўлёзмалари Европа ва Осиёнинг Буюк Британия, Германия, Испания, Россия, Франция, Миср, Хиндистон, Эрон ва бошқа кўплаб мамлакатларидаги кутубхоналарнинг «олтин фонд»ини ташкил этади.

Бу фактлар нимадан далолат беради? Бу, энг аввало, ўрта асрларда яшаб, ижод этган буюк Шарқ аллома ва мутафаккирларининг тенгсиз асарлари ва илмий мероси фақат бир миллат ёки халқнинг эмас, балки бутун инсониятнинг маънавий мулки эканини яна бир бор тасдиқлайди. Бу – бебаҳо бойлик, янги ва янги авлодлар учун донишмандлик ва билим манбаи, керак бўлса, янги кашфиётлар учун ажойиб материалдир.

Бизнинг давримизгача етиб келган бу бой меросдан бутун баъшият равнақи йўлида оқилна ва самарали фойдаланиш – бу сиз билан бизнинг вазифамиз, сиз билан бизнинг бурчимиздир.

Бу борада фидойи олимларнинг роли алоҳида диққат-этиборга муносиб бўлиб, айнан уларнинг меҳнати тўғрисида биз ўтмишнинг бебаҳо илмий меросини қайтадан кашф этмоқдамиз.

Биласизми, мен баъзан ўйлаб қоламан, дунёда фанлар кўп, илм-фаннинг ажойиб ютуқларини барча соҳаларда қўриш мумкин. Мен бундай машаққатли меҳнатдан доимо ҳайратга тушаман. Бизнинг халқимизда «Илм билан шуғулланиш – игна билан қудуқ қазиб билан баробар» деган мақол бор. Ана шу игна билан қудуқ қазийтганлар бор бўлсин! Улар қўлёзмалар устиде 10-20 йиллаб ва ҳатто умрбод ишлаётган инсонлардир. Бундай сабр-тоқат билан меҳнат қилаётган инсонлар қалбида буюк даҳолар меросини бутун дунёга намоеъ этиш истаги шунчалик қучлики, ҳеч шубҳасиз, бундай даҳоларсиз инсоният равнақ топа олмайд.

Бугунги фурсатдан фойдаланиб, сизларга, сизларнинг тимсолингизда эса сизларнинг ҳамкасбларингизга – олимлар, тарихчи-шарқшунослар, археологлар, антропологлар, сарғайиб кетган қадимги қўлёзма ва саҳифалар устиде кўз нурини тўқиб машаққатли меҳнат қилаётган бошқа кўплаб соҳаларнинг мутахассисларига самимий миннатдорлик билан мурожаат қилиб айтмоқчиман: сизларнинг сай-ҳаракатларингиз тўғрисида ўтмишда яратилган инсоният тафаккури хазинаси бугунги авлодлар ва замондошларимиз учун ҳизмат қилимоқда, олис-олис даврлар ва цивилизацияларнинг ажойиб ва сирли олами ўзини намоеъ этмоқда.

Конференциямизнинг энг нуфузли қатнашчиларидан бири, илмий фаолияти Марказий Осиё тарихи, этнографияси, археологияси ва санъатининг биз учун номаялум бўлган саҳифаларини очишга ёрдам берган япон профессор жаноҳ Като минтақамизнинг йирик тадқиқотчиси ҳисобланади. Унинг Буюк Илпк йўлини, Бактрия давлатини ўрганишга бағишланган ишлари, шунингдек, 1989 йилдан буён Сурхондарё вилоятининг қўна Далварзинтепа ва Қоратепа шаҳарлари ўрнида олиб бораётган археологик тадқиқотлари, Амир Темур, Мирзо Улугбек, Мирзо Бобур ва Марказий Осиёнинг бошқа улуг мутафаккирлари асарларини япон тилига қилган таржималари бизнинг улкан минтақамиз тарихи ва маданияти ҳақидаги билимларни жаҳон мулкига айлантириш имконини берди.

Шахсан мен бу инсоннинг айнан бизнинг халқимиз олдида қилган эзгу ва олижаноб ишларини мамнуният билан эътироф этиб, айтмоқчиман: бу заҳматкаш олим Ўзбекистоннинг «Дўстлик» ордени билан мукофотланган. Бу юксак нишон ушбу атоқли олимнинг ҳаётий қарашларини, эътиқодини, бутун фаолиятини яққол ифода этади, десам, ўйламанки, янглишмаган бўламан. Чунки бундай инсонлар халқлар ва давлатлар ўртасида дўстлик ришталарини мустаҳкамлайди, бундай ришталарсиз инсон, халқ, жамият ашлолмайди. Одамзот табияти шундайки, у уруш-жанжалларга эмас, балки дўстликка, бошқа халқлар билан ҳамкор ва ҳамжиҳат бўлишга интилиб яшайди. Шунинг учун ҳам мен бу ажойиб инсонга миннатдорлик билдирмоқчиман.

Бугунги анжуманимизнинг яна бир қатнашчиси – таълиқи америкалик тарихчи, археолог, антрополог, Жон Хопкинс университети қошидаги Марказий Осиё ва Кавказ институти раиси, 22 та китоб ва 200 дан ортиқ илмий мақола муаллифи – профессор Фредерик Старр жанобларидир. Унинг 2009 йилда «Марказий Осиёнинг янгитдан кашф этилиши» деб ном олган эссеси АҚШда оммавий ахборот воситаларида чоп этилган йилнинг энг яхши материали сифатида эътироф этилган.

Шарқ Ренессанси даври Хиндистоннинг академик ва маданий доиралари томонидан ҳам чуқур ўрганилмоқда. Бугун ушбу анжуманда Индира Ганди номидаги Миллий маданият марказининг илмий раҳбари, IV-XV асрлардаги Ўрта Осиё ёзма манбаларини қўйиш ўрганиш бўйича узоқ йиллардан буён самарали иш қилиб келаятган профессор Мансура Хайдар хоним ҳам иштирок этаётганини айтиб ўтмоқчиман.

Олимнинг «Низомиддин Шомийнинг «Зафарнома» асарининг тарихий аҳамияти» деб номланган илмий монографияси халқро микёсда кенг эътироф этилган бўлиб, у Амир Темурнинг ҳаётлиги даврида унинг давлатчилик фаолиятига бағишлаб ёзилган ягона китобни батафсил тадқиқ этишга қаратилган.

Бизнинг Корея Республикасидан ташриф буюрган яна бир меҳмонимиз, Корея ва Осиё минтақасидаги етакчи олий ўқув юрларидан бири – Инха университети президенти, олий таълим тизимининг тан олинган ташкилотчиси, аэрокосмик муҳандислиги соҳасидаги йирик мутахассис Пак Чун-Бэ Корея Республикасида аэроавиатика ва коинот соҳасидаги тадқиқотларга кўп йиллар давомида раҳбарлик қилиб келган. Унинг бевосита ва шахсан иштирокида жорий йилда Тошкент шаҳрида ахборот технологиялари соҳасида юқори малакали бакалавр ва магистрларни тайёрлашга ихтисослашган Кореянинг машҳур Инха университети филиали очилди.

Қоҳира университети профессори, турк филологияси ва адабиёти бўйича таълиқи олма Мағида Махлуф хоним ўтган йили «Бобурнома»ни араб тилига таржима қилиш бўйича узоқ йиллик ишни якунига етказди ва унда ўзининг чуқур шарҳлари ва аввалги тадқиқотларга доир танқидий таҳлилларини баён этди. Энг муҳими, бизнинг буюк аждодимиз Захриддин Муҳаммад Бобурнинг шох асари билан инглиз, форс ва бошқа кўплаб тиллар қатори эндиликда араб тилида ҳам танишиш имкони пайдо бўлди.

Шарқ тарихи ва фалсафасининг турли йўналишлари бўйича 60 дан ортиқ нашр қилинган ишлар муаллифи, Бельгиядаги Лувен катolik университети профессори Оуль Янссенсинг илмий фаолиятини ҳам биз юксак баҳолаймиз. Олимнинг «Ибн Сино ва унинг араб ва лотин дунёсига таъсири» китоби, «Абу Али ибн Сино ва унинг мероси» тўплами фақат мутахассислар эмас, балки бутун дунё китобхоналари орасида ҳам юқори баҳоланди ва кенг эътироф этилди.

Мен бу инсон билан танишишни қўлдан буён орзу қилганимни айтишни истардим. Бугунги имкониятдан фойдаланган ҳолда, унга мурожаат қилиб, айтмоқчиман: сизни Ибн Синодек даҳо шахсининг айнан қайси жиҳатлари ўзига мафтун этади? Балки сиз бу борада бизнинг телевидениемида чиқиш қилиб, тарихимиз, маданиятимиз, буюк алломаларимиз, айниқса, Ибн Синога бўлган муҳаббатингиз ҳақида жамоатчилигимизга, ёшларимизга атрофлича сўзлаб берарсиз? Мен буни жуда-жуда истардим.

Хитой Фан ва технологиялар университетининг тарих ва археология факультети раҳбари, профессор Ши Юн-лининг номи алоҳида таъкидлашни истардим. У астрономия тарихи соҳасида дунёга танилиқ мутахассисдир. Унинг ўрта асрларда Марказий Осиё, Хитой, Корея ва Европада астрономия тараққиётини қўйиш-таҳлилий ўрганиш бўйича олиб борган тадқиқотлари катта шuhrат қозонди. У астрономиянинг пайдо бўлиш ва ривожланиш тарихини омаллаштириш бўйича жаҳонга машҳур олим, айни пайтда Хитой ва Жануби-Шарқий Осиёдаги қатор етакчи илмий-оммабоп нашрларнинг тахрир хайъати аъзоси ҳамдир.

Европада таълиқи врач, соғлиқни сақлашнинг замонавий тизимини ташкил этиш соҳасида тан олинган эксперт, доктор Марк Боннелнинг фидокорона фаолияти катта ҳурмат ва эҳтиромга сазовордир. У раҳбарлик қилаётган «Абу Али ибн Сино – Франция» уюшмаси Франция ва Европада Ибн Синонинг маданият, фалсафа ва тиббиёт соҳасидаги илмий асарларини омаллаштиришга беҳис ҳисса қўшмоқда.

Бизнинг конференциямизда, шунингдек, Утрехтдаги Фан тарихи институтидан машҳур голланд олими Роберт ван Гент ҳам иштирок этмоқда. Ушбу тадқиқотчининг нашр этилган ўндан ортиқ китоби, 60 та мақоласи фақат астрономия, картография ва геодезиянинг бугунги долзарб муаммоларини эмас, айни пайтда уларнинг тараққиёт тарихини, жумладан, ўрта асрлар Шарқига мансуб даврни ҳам қамраб олади.

Ўрта асрларда Шарқда яшаб ўтган аллома ва мутафаккирларнинг боқий меросини тадқиқ ва тарғиб этишга, кенг оммага етказишга муносиб ҳисса қўшаётган кўплаб фидойи олим ва мутахассислар ҳам шундай эътироф ва

ҳурматга сазовордир. Сизларнинг барчангизга меҳнатингиз, илм-фан ва маърифат ривожига қўшган хиссангиз учун чуқур миннатдорлик билдираман.

Қадрили дўстлар!

Ўз тарихига, тўпланган тажрибага, дунёда энг катта бойлик саналган интеллектуал салоҳиятга чуқур ҳурмат билан ёндашиш ҳар қандай давлатнинг моддий ва маънавий тараққиёти асосини ташкил этади, десам, ишонаманки, бу фикрга сизлар ҳам қўшилисиз.

Шу муносабат билан улуг испан адабиёт Сервантеснинг, тарих – фаолиятимиз хазинаси, ўтмиш гувоҳи, бугунги кун учун ибрат ва ўғит, келажак учун эса огоҳлантиришдир, деган сўзларини такрорлаш ўринли бўлади, деб ўйлайман. Менга айниқса «келажак учун огоҳлантириш» деган фикр жуда маъқул бўлди. Нима учун? Нега деганда, ҳақиқатан ҳам, тарихни билмаган киши ҳар қадамда хатога йўл қўяди, ўз тарихи билан фахрланмайдиган халқ эса ўз келажакини тасаввур қилолмайди.

Барчамиз яхши тушунамизки, эришилган билимларни, ўтмишда, жумладан, ўрта асрлар Шарқиде амалга оширилган оламшумул кашфиётларни чуқур ўзлаштирмасдан туриб на илм-фанда, на бошқа соҳаларда янги, янада юксак марраларни забт этиб бўлмайди. Биз келгуси фаолиятимизда ҳам айни шу тамойилга қатъий амал қиламиз.

Бугунги кунда инсоният олдида янги, глобал муаммолар пайдо бўлмоқда. Улар қаторида мен икким ўзгаришлари, экотизим ва биохилма-хиллиқни сақлаш ва асраб-авайлаш, табиий заҳираларнинг тугаб бориши ва бошқа шу каби жуда ўткир муаммоларни қайд этишни истардим. Уларнинг оқилна ечими давримизнинг энг кескин муаммосига айланмоқда.

Ушбу муаммоларни ҳал этиш интеллектуал салоҳиятнинг ҳар томонлама ўсишини, кўп асрлар мобайнида вужудга келган қонунларни қайта идрок этиш ва янгила балолашни, бизни қураб турган борлиқни кенг микёсда ўрганиш бўйича чуқур илмий тадқиқот ва тажрибалар олиб боришни тақозо этиши мумкин.

Ўзингиз айтинг, бугун бу залда номлари зикр этилган буюк алломалар, улуг инсонлар ўз кашфиётларини, илмий асарларини ғоят оғир шароитларда яратган эмасми? Улар замонавий лабораторияларга, бугунги кундаги каби илмий асбоб ва жиҳозларга эга бўлмаган. Демокриманки, ҳозирги вақтда илм-фан юксак технологиялар, улкан маблағларни жалб этиш ҳисобидан ривожланибди. Илм-фан ва маданиятни буюк сармоялар киритмасдан, ҳар томонлама қўллаб-қувватламасдан равнақ топтириб бўлмайди. Бу соҳадаги доимий юксак эътибор, катта маблағ ва сармоялар, ҳеч шубҳасиз, катта-катта ғоялар ва кашфиётларга сабаб бўлади.

Табиийки, улкан ҳажмидаги маблағ ва харажатлар билан бирга, ўз навбатида ўтмишда амалга оширилган беҳис илмий ютуқлардан оқилна фойдаланиш талаб қилиниши ҳам ҳаммамиз яхши тушунамиз. Шуларни эътиборга олганда, «XX аср – билим ва интеллектуал тафаккур асри» деган фикр беҳиз айтилганларни ўз-ўзидан аён бўлади. Бугунги кунда «Энг кўп талаб қилинадиган ва ўзини энг кўп оқлайдиган сармоя – бу инсон капиталига йўналтирилган сармоядир» деган ҳақиқатнинг ҳаёда тобора мустаҳкам қарор топиб бораётгани тасодиф эмаслигини таъкидлаб ўтмоқчиман.

Бу ўринда нима назарда тутилмоқда?

Ўзининг тарихий, маданий ва интеллектуал меросини асраб-авайлашга, бойитиш ва қўлайтиришга, шунингдек, униб-ўсиб келаятган ёш авлодни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялашга етарлича эътибор қаратмайдиган, ҳар томонлама уйғун ривожланган, мустақил фикрлайдиган, ўз қараш ва ёндашувига, граждонлик позициясига эга бўлган шахсни қамол топтиришни ўз олдида мақсад қилиб қўймайдиган ҳар қандай давлат ва жамият тарих ва тараққиёт йўлидан четда қолиб кетишга маҳкум эканини биз ўзимизга яхши тасаввур қилиб келганмиз ва яхши тасаввур этамиз.

Биз ўз мустақиллигимиз ва суверенитетимизнинг дастлабки қунарларидан бошлаб ўтмишда шаклланган таълим тизимини тубдан ислох қилмасдан туриб, эски коммунистик мафкуранинг қолип ва ақидаларидан бутунлай воз кечмасдан, ёшларнинг онгида демократик қадриятларни мустаҳкамлашдан туриб янги жамиятни барпо этиб бўлмайди, деган қатъий ҳулосага келган эдик.

Агар Ўзбекистонда бугун яшаётган 31 миллион аҳолининг 60 фоизидан ортиғини 30 ёшгача бўлган ёшлар ташкил этишини инобатга оладиган бўлсак, ушбу ислохотларнинг зарурати ва роли ўз-ўзидан тушунарли ва равшан бўлади.

Мамлакатимизда қабул қилинган миллий дастурга кўра, 9+3 схемаси бўйича 12 йиллик умумий мажбурий бепул таълим тизими жорий этилди. Бу авваламбор 12 йиллик тўлиқ бепул, мажбурий таълим қонуний асосда йўлга қўйилганини аналтади. Агар инсон ўз мамлакатини Конституцияси, халқи ва Ватани олдидаги фарзандлик бурчини бажаришни истаса, у биринчи навбатда ўз фарзандининг 12 йиллик таълим олишини таъминлаши, бунинг учун барча-барча шароитларни яратиб бериши керак.

Бу моделининг принципал хусусияти авваламбор шундаки, умумтаълим мактабидеги 9 йиллик ўқимдан сўнг ўқувчилар 3 йил давомида ихтисослаштирилган касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда тахсил олиб, уларнинг ҳар бири умумтаълим фанлари билан бирга меҳнат бозорига талаб қилинадиган 2-3 та мутахассислик бўйича касб-хунарларни ҳам эгаллайдилар.

Мен сизларнинг ана шу лицей ва коллежларни – бу Самарқанда бўладими, Тошкентда бўладими, олис шаҳар ва туманларда бўладими – ана шу ўқув юрларини албатта бориб қўришингизни истардим. Бу коллежлар энг юксак замонавий талаблар асосида бунёд этилган ва барча жиҳозлар билан таъминланган. Биз энг замонавий меъморчилик лойиҳалари асосида 1500 та ана шундай коллеж ва лицейлар барпо этдик. Илгари хориқлик меҳмонларга экзотика намуналарини кўрсатардик. Бугун эса уларга болаларимиз қандай ўқибатгани, уларга қандай замонавий шароитларда билим бераётганимизни, қандай авлод воёга етаётганини кўринг, дейимиз. Яна шуни таъкидламоқчиманки, ушбу коллежларда тахсил олаётган ёшларимиз икки-уч мутахассисликка эга бўлиш билан бирга, хориқий тилларни, аксарият ҳолларда инглиз тилини ўрганимоқда.

Яна бир муҳим жиҳати шундаки, ана шу мажбурий таълимдан сўнг ёш йигит-қизларимиз, ўз хоҳишларига кўра, бакалавр ёки магистр даражасига эга бўлиш учун олий ўқув юрларида тахсил олишни давом эттиришлари мумкин.

Таълим-тарбия соҳасини ислох қилиш дастури ҳаётиимизга муваффақиятли жорий этилиши натижасида уз-

луксиз таълимнинг замонавий талабларга жавоб берадиган яхлит тизими яратилди. Бу тизим таълим жараёнларининг барча босқичларини – мактабга ва мактаб таълиминдан тортиб ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълим бўғинини, шунингдек, халқро меъёрларга мос ҳолда бевосита фан доктори даражасини олиш учун диссертация ҳимосини назарда тутадиган олий таълимдан кейинги бир босқичли таълимни ўзига қамраб олади.

Мамлакатимизда кенг қўламли ислохотлар бошлангандан буён олий ўқув юрлари сони 2 марта ошди, бугунги кунда 60 та университет ва институтда 230 минг нафардан зиёд талаба тахсил олмоқда. Ўзбекистонда Европа ва Осиёнинг бир қатор етакчи олий ўқув юрларининг филиаллари, жумладан, Вестминстер университети, Сингапур менежментни ривожлантириш институти, Турин политехника университети, Россия нефть ва газ университети, Москва давлат университети, Россия иқтисодиёт университети филиаллари фаолият юритмоқда.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистон Миллий университети, Фанлар академияси ва Буюк Британиянинг етакчи олий ўқув юрти – Кембриж университети билан биргаликда Юксак технологиялар ўқув-тажриба маркази ташкил этилмоқда. 2014 йилнинг сентябрь ойидан бошлаб юртимизда, юқорида зикр этилганидек, Жанубий Кореянинг Инха университети филиали фаолият кўрсатади, унинг асосий йўналишини ахборот-коммуникация технологиялари, компьютер муҳандислиги соҳасидаги таълим ташкил этади.

Ёшларимизнинг минглаб иқтидорли вақиллари Япония, Германия, Жанубий Корея, Хитой, Буюк Британия, АҚШ, Франция ва бошқа мамлакатларнинг етакчи университетларида таълим олмоқда, бу эса уларнинг билим ва малакасини оширишда кенг имкониятлар очиб бермоқда.

Бугунги кунда, БМТ маълумотларига кўра, мамлакатимизда таълимга йўналтирилаётган харажатлар давлат бюджетининг 35 фоиздан ортиғини ташкил этмоқда. Бошқача айтганда, Ўзбекистон давлат бюджетидан ҳар йили 35 фоиз маблағ айнан таълим-тарбия соҳасига йўналтирилади.

Жаҳон интеллектуал мулк ташкилоти ва етакчи халқро бизнес-мактаблардан бири – «ИНСЕАД» томонидан 2012 йилда инсон капиталининг тараққиёт даражаси бўйича ўтказилган тадқиқот натижаларига кўра Ўзбекистон 141 мамлакат орасида 53-ўринни, таълим тизимини ривожлантириш даражаси, жумладан, таълим мақсадлари учун ажратиладиган маблағлар бўйича эса дунёда бешинчи ўринни эгаллагани беҳиз эмас, албатта.

Холис инсонлар бизнинг таълим-тарбия соҳасидаги кенг қўламли ишларимиз ҳақида ҳолисона ҳулоса чиқаргани учун миннатдоримиз. Биз бундай ҳар томонлама асосланган тадқиқотлар олиб бориб, умумий ҳулосалар чиқариш билан шуғулланадиган илмий-таҳлилий марказ мавжудлигидан беҳабар-эдик. Бундай марказлар фаолияти жуда фойдали деб ўйлайман ва биз ана шундай юксак эътирофдан руҳланиб, янада юқори ўринларга қўтарилиш учун янада қаттиқ бел боғлаб ҳаракат қиламиз. Биринчи ўринга даъвогарлик қилишдан «чўиб турган бўлсакда, биз шунга интилиб яашага ҳақимиз, деб ўйлайман.

Мухтарам конференция қатнашчилари!

Ўрта асрлар Шарқи буюк алломаларининг илмий меросини, уларнинг жаҳон цивилизациясига қўшган бебаҳо хиссасини ўрганиш ва амалда омаллаштиришга бағишланган ушбу конференцияни ўтказиш ўта муҳимлиги ва мақсадга мувофиқ эканига бизнинг ишончимиз қомил, десам, айни ҳақиқатни айтган бўламан.

Форум қатнашчиларининг тарихини эътиборга олган ҳолда айтадиган бўлсам мен сизлар билан олдиндан танишман.

Сизларнинг ялпи мажлис ва секциялар бўйича ўтадиган йиғилишларда билдирадиган тақлиф-мулоҳазаларингиз муҳокима этилаётган мавзуга оид долзарб масалаларни ҳал қилишда муҳим аҳамият касб этиши, ушбу конференция ишини мазмунан бойитишга хизмат қилиши шубҳасиз. Чунки бундай мавзудаги конференциядан дунёда камдан-кам бўладиган анжумандир. Ўйламанки, унинг натижасига кўра жуда бой материалларга эга бўламиз. Бизнинг истагимиз шуки, Шарқ қўлёзмаларида сақланаётган улкан меросдан барча-барча инсонлар баҳраманд бўлсин. Уларни одамларга, авваламбор ёшларимизга етказиш айни муддао бўлур эди.

Мен ёшларимизга мурожаат қилар эканман, уларга доимо: «Биз буюк аждодларимиз билан фахрланишимиз, гурурланишимиз керак», деб айтаман. Айни вақтда «Фақат гурурланишнинг ўзи етарли эмас, келинлар, ўзимиз ҳам, худди улар каби, мана шу бебаҳо меросга ўз хиссамизни қўшаилик» деб тақоррайламан.

Биз келгусида юртимиз ва хориқдаги тегишли етакчи университетлар, илмий ва тадқиқот марказлари ўртасида ҳар томонлама ҳамкорлик мустаҳкамланиб боришидан манфаатдоримиз ва бугунги конференциядан қўланган асосий мақсадлардан бири ҳам шундан иборат эканини алоҳида таъкидлашни истардим.

Шуниси муҳимки, олим ва мутахассисларнинг ҳамкорлиги униб-ўсиб келаятган ёш авлод, талаба ва ёшларнинг ўзаро алоқалари учун ҳам, улар дунёнинг қайси жойида яшаши, ўқиши ёки меҳнат қилишидан қатъи назар, кенг йўл очиб беради.

Айни шу жиҳатдан ҳам биз мазкур анжуманининг аҳамиятини чуқур англаб турибмиз. Конференция ушбу мавзу доирасида бизни бир-биримизга янада яқинлаштиради. Анжуман мавзуси э

ЮНЕСКО БОШ ДИРЕКТОРИНИНГ ЎРИНБОСАРИ ХУБЕРТ ГИЗЕННИНГ НУТҚИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов Жанои Олийлари!

Хурматли конференция иштирокчилари!

Хонимлар ва жаноблар!

Буюк Самарқанд шаҳрида ўтказилаётган мана шу муҳим тадбирда иштирок этиш мен учун катта шараф. Бу шаҳар Буюк Ипак йўлининг марказида жойлашган афсонавий шаҳар, илм-фан, санъат, маданият ва меъморлик маркази. Бу дунё аҳамиятига молик шаҳардир. «Ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккирларининг тарихий мероси, унинг замонавий цивилизация ривожига роли ва аҳамияти» деб ном олган мазкур халқаро конференцияни ўтказиш учун, ўйлашманки, бундан ҳам яхшироқ жойни танлашни тасаввур қилиб бўлмас керак.

Энг аввало, ЮНЕСКО учун катта аҳамиятга эга бўлган мавзуга бағишланган ушбу муҳим тадбирни ташкил этгани ҳамда Ўзбекистоннинг таълим-тарбия, илм-фан, маданият, коммуникация ва ахборот соҳаларини ривожлантириш борасидаги қатъий садоқати учун Президент Ислон Каримовга ва Ўзбекистон ҳукуматига миннатдорлик билдирмоқчиман.

Ўтган йилнинг август ойида ЮНЕСКО Бош директори Ирина Боква хоним Президент Ислон Каримов билан биргаликда бутун биз тўпланган мана шу масканга яқин бўлган муаззам Регистон майдонида «Шарқ тароналари» 9-халқаро фестивалининг тантанали очилиш маросимида иштирок этган эди. ЮНЕСКО Бош директорида ушбу ташриф жуда илиқ таассурот қолдирганини ва у киши Сизга, Президент Жанои Олийлари, ва конференциянинг барча иштирокчиларига энг самимий табрик ва тилакларини етказишимни сўради.

Хонимлар ва жаноблар!

Ушбу конференциянинг айнан Самарқандда ўтказилаётгани жуда катта раъсий маънога эга. Бу кўна шаҳар дунё аҳамиятига эга бўлгани учун ЮНЕСКОнинг Жаҳон маданий мероси рўйхатида киритилган ва унда «Самарқанд – маданиятлар урғашадиган макон» деган сўзлар ёзиб қўйилган.

2750 йиллик тарихга эга бўлган Самарқанд шаҳри Марказий Осиёдан, жумладан, афсонавий Буюк Ипак йўлидан ўтган дунё маданиятлари ва йирик савдо йўлларининг чорраҳасида жойлашган. Марказий Осиёдаги Шарқ Ренессанси ҳам буюк аҳдодингиз Амир

Темур томонидан яратилган қудратли ва гуллаб-яшнаган давлатнинг пойтахти – Самарқанд билан чамбарчас боғлиқдир.

Ал-Хоразмий, Абу Райхон Беруний, Абу Али ибн Сино, Улугбек, Ал-Фарғоний, Алишер Навоий каби буюк аллома ва мутафаккирлар дунё илм-фани, фалсафа ва маданият ривожига улкан ҳисса қўшганлар ва ушбу минтақа довуғини бутун жаҳонга таратдилар. Улар амалга оширган тадқиқотлар ва илмий ишларнинг натижалари бир неча асрлар давомида Европанинг етакчи университетларида илм-фаннинг муҳим манбаи бўлиб хизмат қилган ва бугунги кунда ҳам ўз долзарблигини йўқотмасдан келмоқда.

Демак, ушбу алломаларнинг илмий ва ҳаётий жасорати, бебаҳо кашфиётлари нафақат Марказий Осиё минтақасида, балки бошқа қитъаларда ҳам бугунги давр олимлари, айниқса, ёшлар учун сабоқ бўлиб келмоқда, ўрнат ва намуна вазиасини ўтамоқда. Бу эса биз учун халқаро миқёсда илмий фикрлашув доирасини кенгайтириш борасида ибрат бўлиб, илмий тадқиқотлар самарадорлигини янада оширишга имкон беради.

ЮНЕСКО турли минтақалар олимлари ўртасидаги учрашувлар ва тажриба алмашувлар бу жараёнга жалб этилган барча халқларнинг фаровонлигини оширишга ёрдам беришига ишонч билдиради. Чунки бу ўзаро ҳам-фикрлик муҳитини яхшилайдди, пировардда ижтимоий уйғунлики мустаҳкамлаш ва халқ фаровонлигини оширишга хизмат қилади. Шундай қилиб, бундай мулоқот ва фикр алмашувлар ЮНЕСКОнинг асосий миссиясида алоҳида ўрин тутадиган инсоният тафаккули қилиб келган. Олти йилдан иборат бўлган, «Марказий Осиё цивилизациялари тарихи» деб номланган китоблар туркуми ушбу минтақанинг тарихи, маданияти ва илмий ютуқларининг ўта чуқур ва муҳим илмий тадқиқотлари самарасидир. Бундан ташқари, аянда ЮНЕСКО Буюк Ипак йўли масалалари бўйича билимлар алмашиш учун мўлжалланган, турли илмий йўналишлардаги ёндашувлар орқали олим ва тадқиқотчиларни бирлаштиришга қаратилган «Ипак йўли» онлайн платформаси» иннова-

цион ташаббусини амалга оширишни бошлаб юборди. Ушбу ташаббус, Осиё, Африка ва Европанинг 55 та мамлакатини бирлаштирган ҳолда, халқаро ҳамкорлик, ривожланиш ва мулоқот юритиш мақсадида Буюк Ипак йўлини замонавий рақамли маконда қайта тикламоқда.

Хонимлар ва жаноблар!

Кеча Алишер Навоий номидаги Миллий кутубхонада, Паркентдаги Қуёш энергетикаси бўйича халқаро марказда, Ботаника боғида бўлиб ўтган қатор учрашувлар ҳамда ўзбек олимлари билан ҳамкорликда ташкил этилган давра суҳбати чоғида мен илм-фан соҳасидаги Ўзбекистон тараққийотининг асосий босқичлари билан шахсан танишдим. Шунингдек, мен раҳбарлар, олимлар ва талабалар билан биз умид қилаётган ёрқин келажак режаларини амалга оширишда илм-фан, технология ва инновацияларнинг роли тўғрисида фикр алмашиш имконига эга бўлдим.

Шуни айтмоқчиманки, ташрифим давомида мен ёш авлод вакиллари – ўқувчилар, талабалар, ёш олимлар ва оддий одамларнинг мамнун чеҳрасига алоҳида эътибор қаратдим.

Бу эса ўз навбатида Ўзбекистон – келгуси тараққийот учун ишончли пойдевор сифатида хизмат қилади-ган ёшлардан иборат, ўқимшли, руҳи ва маънавияти юксак инсонлар мамлакатни эканидан далолат беради.

Айни пайтда бундай ташриф ва фикр алмашувлар Ўзбекистон раҳбарияти, ўрта асрлар Шарқининг таълим-тарбия, илм-фан ва маърифатни ривожлантиришда юксак аъналарини давом эттирган ҳолда, илм-фан ва таълимни ривожлантириш масалаларига нақадар муҳим аҳамият бераётгани мамлакат келажакини шакллантиришда илгор билимларни жалб қилиш вазиасига қанчалик содиқлигини намоён этди. Президент Ислон Каримов Жанои Олийлари ва Ўзбекистон халқининг бу йўналишда эришган натижалари ва сайёҳаракатларига тасаннолар айтишимизга ижозат бергайсиз.

Биз ўтмиш тажрибасидан фойдаланамиз ва барқарор келажакка интиламиз. Шундай қилиб, мазкур анжуман тарихга назар ташлаб, эришилган билимлар, ақл-заковат ва салоҳият ютуқларидан фойдаланиб, уларга танган ҳолда барчамиз учун барқарор келажакни барпо этишга қудай имконият яратмоқда.

Эътиборингиз учун ташаккур.

БУЮК АЖДОДЛАРИМИЗ МЕРОСИ — БУТУН ИНСОНИАТНИНГ МАЪНАВИЙ БОЙЛИГИ

(Давоми. Боши 1-бетда)

ЮНЕСКО қарорига мувофиқ 1998 йилда Аҳмад Фарғоний таваллудининг 1200 йиллиги халқаро миқёсда нишонланди. Бу буюк аждодимизнинг жаҳон цивилизацияси ривожига қўшган улкан ҳиссаси, халқимиз илмий салоҳиятининг яна бир эътирофи бўлди. Давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан Кува ва Фарғона шаҳарларида мутафаккир ҳайкаллари бунёд этилди, Фарғона давлат университетига Аҳмад Фарғоний номи берилди.

Ўрта асрларда Шарқ илм-фани ривожига Хоразм Маъмур академияси алоҳида ўрин тутган. Улкан кутубхона, мадраса, таржимон ва хатотлар мактаби каби тузилмаларга эга бўлган бу даргоҳда юздан ортиқ алломалар, истеъдодли талабалар илмий изланишлар олиб борган. Абу Наср ибн Ироқ, Абу Райхон Беруний, Абу Али ибн Сино, Махмуд Хўҷандий, Аҳмад ибн Муҳаммад Хоразмий ва Аҳмад ибн Ҳамид Найсабурий каби қомусий олимларнинг умумбашарий тафаккур ривожига қўшган ҳиссаси беқиёсдир.

Ибн Сино номи дунё фани ва маданияти тарихига зарҳал ҳарфлар билан битилган. Доммо яшил бўлиб турувчи тропик ўсимлик «Авиценна» деб аталган. Кўплаб мамлакатларда кўчалар, ўқув ва тиббийет муассасаларига унинг номи қўйилган, аллома шарафига медал ва мукофотлар таъсис этилган.

Президентимиз Ислон Каримов 1998 йил 6 ноябрда ЮНЕСКОнинг халқаро Абу Али ибн Сино олтин медали билан тақдирланди. Бу олий мукофот халқимизнинг умумбашарий цивилизация тараққийоти-га қўшган ҳиссаси ва хизматининг тан олинishi, давлатимиз томонидан тарихий, маданий, маънавий меросни асраб-авайлаш, соғлом ва баркамол авлодни вояга етказиш борасида амалга оширилган ишларнинг муносиб баҳоси бўлди.

ЮНЕСКО шафелигига Хоразм Маъмур академиясининг 1000 йиллиги нишонлангани, унинг фаолияти қайта ташкил этилгани мамлакатимизда аждодлар хотирасига, илм-фан ривожига қаратилаётган эътиборнинг ёрқин намунасидир. Ҳозир бу қадимий ва навқирон илм масканида Хоразм тарихи, унинг ўзига хос маданияти, экологияси, ер ва сув ресурсларини ўрганиш бўйича илмий изланишлар давом эттирилмоқда.

Мирзо Улугбек юртимизнинг бир қатор шаҳарларида мадрасалар қурдирган, Самарқандда ўзига хос илмий муҳит, ҳозирги тилда айтганда, академия ташкил этган. У ерда 200 дан ортиқ олим фаолият юритган.

Фалакийет илмининг назарий ва амалий масалалари тўла қамраб олинган Улугбекнинг «Зиҳи» ўрта асрлардагидек Осиё ва Европа мамлакатларида кенг тарқалган. Европалик астроном олимлар уни лотин, француз, инглиз тилларига таржима қилган, шарҳлар битган.

«Зиҳи Улугбек», «Зиҳи ҳадиди Қўрагоний» номлари билан шўҳрат қозонган бу асарда 1018 юлдузнинг ўрни ва ҳолати аниқлаб берилган. Юлдузларнинг ба-

Шунда мен унга қараб, йўқ жаноб Федерико Майор, Улугбек хато қилган бўлиши мумкин эмас, балки компьютерлар хато қилган бўлиши мумкин, деган эдим».

Истиқлол йилларида Мирзо Улугбекнинг ҳаёти ва фаолиятини ўрганиш борасида улкан ишлар амалга оширилди. Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан 1994 йил мамлакатимизда Улугбек йили, деб эълон қилинди. Ўша йили Мирзо Улугбек таваллудининг 600 йиллиги халқаро миқёсда кенг нишонланди. Париж шаҳридаги ЮНЕСКО қароргоҳида буюк алломанинг илмий мероси ва унинг аҳамиятига бағишланган халқаро анжуман ўтказилди.

Мирзо Улугбек сиймоси халқимиз ҳаётининг ажралмас қисмига айланиб қолган. Юртимизда Улугбек номи берилган туман, маънавият масканлари, маҳаллар, кўчалар кўп. Ота-оналар эзгу ниятлар билан фарзандларига Улугбекнинг муборак исмини қўйишади. Буларнинг барчаси халқимизнинг буюк алломага чексиз ҳурматидан дарак беради.

Бутун дунёда буюк аждодларимизнинг сўнмас даҳосига ҳурмат-эҳтиром, уларнинг бой илмий меросини ўрганишга қизиқиш ҳаммиса юқори бўлган. Бунинг тасдиғини турли мамлакатларда уларнинг

ҳаёти ва фаолияти ҳақида илмий ва бадиий асарлар яратилган, улуг аждодларимиз хотирасига ёдгорликлар барпо этилганда ҳам кўриш мумкин. Бельгия ва Латвияда Ибн Синога, Латвияда Мирзо Улугбекка, Япония, Россия ва Озарбойжонда Алишер Навоийга, Мисрда Аҳмад Фарғонийга ўрнатилган ҳайкаллар халқимиз тарихига чуқур ҳурмат ифодасидир.

«Ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккирларининг тарихий мероси, унинг замонавий цивилизация ривожига роли ва аҳамияти» мавзусидаги халқаро конференциянинг Самарқанд шаҳрида ўтказилиши беҳиз эмас. Зеро, бу шаҳар жаҳон цивилизациясининг қадимий ўчоқларидан биридир. Бу ердаги обидалар, маданий ёдгорликлар аждодларимиз даҳосидан, олис ва буюк ўтмишдан сўзлайди. Самарқанднинг гўзал ва сўлим табияти, қадимий ва замонавий иншоотлари бутун дунёни ўзига мафтун этиб келади.

Президентимиз таъбири билан айтганда, Самарқанд туپроғининг ҳар бир заррасида улуг бир ҳикмат бор, ҳар бир кўчаси, майдон ва хиёбонда салобат, файзу тароват бор. Бу қадимий ва ҳаммиса навқирон шаҳарнинг ҳар бир гиштинида бунёдкор халқимизнинг буюк истеъдоди ва маҳорати, боқий қадриятлари мужассам.

Истиқлол йилларида Самарқанд ўзига тароват ва маҳобат касб этмоқда. Соҳибқирон Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги, Мирзо Улугбек таваллудининг 600 йиллиги муносабати билан Самарқандда улкан бунёдкорлик ишлари амалга оширилди. Шаҳар марказида Соҳибқирон бобомизнинг салобатли ҳайкали қад ростлади. Улугбек расадхонаси ва мадрасаси қайта таъмирланди. Президентимиз фармонида мувофиқ 1996 йил 18 октябрь кунини Самарқанд шаҳри Амир Темур ордени билан мукофотланди. Шундан буён бу кун юртимизда Самарқанд кунини сифатида нишонлаб келинмоқда.

Самарқанд тарихини ўрганиш истиқлол йилларида изчиллик касб этди. Хусусан, Афросиёб тепаликларида олиб борилган кенг қўламли археологик тадқиқотларда шаҳар арқининг энг қуйи қатламлари ўрганилди. Эраимиздан аввалги

VIII-VII асрларда бунёд этилган бу девор Марказий Осиёдаги энг қадимий мудрофаа истеҳкоми ҳисобланади. Бу ердан топишган кўна буюмлар Франция илмий тадқиқотлар миллий марказига қарашли лабораторияда тадқиқ қилинди. Тахлиллар Афросиёб ашёлари 2750 йиллик тарихга эга эканини кўрсатди.

ЮНЕСКО Бош конференцияси қарорига мувофиқ, 2007 йилда Самарқанд шаҳрининг 2750 йиллиги кенг нишонланди. Ушбу кутлуг тўй арафасида боқий шаҳар янада гўзаллашди. Ўнлаб ижтимоий-маиший иншоотлар, кўркам боғлар, хиёбонлар барпо этилди. Амир Темур макбараси, Регистон майдони, Бибиҳоним ва Шоҳи Зинда ёдгорликлари ҳамда Улугбек расадхонасини бир-бирига боғловчи кичик халқа йўлининг қурилиши шаҳар аҳли ва сайёҳлар учун яна бир қўлайлик яратди.

Президентимиз раҳнамолигида Самарқанднинг асл тарихий қиёфасини тиклаш, иқтисодий салоҳиятини юксалтириш борасида улкан ишлар амалга оширилмоқда. Шаҳар аҳолиси ва меҳмонларга ҳар томонлама муносиб шароит яратиш мақсадида барпо этилган магистрал йўллар, боғу хиёбонлар, таълим муассасалари ва спорт майдончалари, тиббийет масканлари ва меҳмонхоналар қадим шаҳар кўркига кўрк қўшмоқда.

Самарқанд шаҳрида яна бир муҳташам мажмуа – Қабуллар уйи барпо этилди. Регистон майдонида таъмирлаш ишлари амалга оширилди. Самарқанд халқаро аэропорти ва темир йўл вокзали атрофи ободонлаштирилди.

Халқаро анжуман иштирокчилари Амир Темур макбараси, Расадхона, Афросиёб ва Улугбек музейлари билан танишди. Улар истиқлол йилларида Самарқанд шаҳрида амалга оширилган бунёдкорлик ва ободонлаштириш ишларига юксак баҳо берди.

Анжуманнинг ялпи мажлисида АКШнинг Жон Хопкинс университети қошидаги Марказий Осиё ва Кавказ институту ранси, профессор Фредерик Старр, япониялик бобурунос олим, Рюкюу университети профессори Эйжи Мано, Қоҳира университети профессори Мағида Махлуф, «Абу Али ибн Сино – Франция» уюшмаси президенти, профессор Марк Боннел, бельгиялик профессор Юль Янссенс, Нидерландиянинг Утрехт университети доценти Вильфрид де Граф, Япониянинг Токай университети профессори, шарқшунос олим Масатака Такешита, Хитой Фан ва технологиялар университети тарих ва археология факультети раҳбари, профессор Ши Юнли, Ўзбекистон Фанлар академияси академиги Эдвард Ртвеладзе ва бошқалар ўрта асрлар Шарқ алломаларининг ҳаёти, илмий фаолияти ҳақида маъруза қилди.

Халқаро конференция шўъба мажлисларида давом этмоқда.

Анвар САМАДОВ,
Ғолиб ҲАСАНОВ,
Ўза махсус мухбирлари
Сарвар ЎРМОНОВ,
Аъло АБДУЛЛАЕВ (Ўза) олган
суратлар

МАМЛАКАТИМИЗДА

● Ўзбекистон Халқ демократик партияси Марказий Кенгаши ва Олий Мажлис Қонунчилик палатасидаги фракцияси томонидан «Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг очиклигини таъминлаш — эркин фуқаролик жамияти пойдевори» мавзусида семинар ўтказилди.

● Навоий вилоятининг Қизилтепа туманидаги «Аква Тўдақўл» Ўзбекистон — АҚШ қўшма корхонасида қишлоқ хўжалик касб-хунар коллежи битирувчилари учун меҳнат ярмаркаси бўлиб ўтди.

● Нукусда «Энг намунали оила» танловининг Қорақалпоғистон Республикаси босқичи ўтказилди. Унда танловнинг қуйи босқичларида ғолиб чиққан 15 оила иштирок этди.

● Андижонда ўрта махсус, касб-хунар таълими масканлари ўқувчилари ўртасида ўтказилаётган «Сиз қонунни биласизми?» республика кўрик-танловининг вилоят босқичи бўлиб ўтди. «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати вилоят кенгаши, ўрта махсус, касб-хунар таълими, адлия ва ички ишлар бошқармалари ҳамкорлигида ташкил этилган тадбирда қуйи босқичларда ғолиб бўлган тўрт жамоа баҳслашди.

● «Ўзбеккино» Миллий агентлиги фаолиятининг 2014 йил билим-тарбия йилига бағишланган кенгайтирилган мажлиси бўлиб ўтди. Унда агентлик томонидан 2014 йилнинг дастлабки чорагида бажарилган ишлар сарҳисоби ва «Соғлом бола йили» Давлат дастури доирасидаги вазиалар юзасидан амалга оширилиши кўзда тутилган чоратадбирлар муҳокама этилди.

ЖАҲОНДА

● Мексиканинг Табаско штатидаги Вильярмос ва Сьюдатдель-Кармен шаҳарлари ўртасидаги шосседа йўловчи автобусининг ёнидаги олиб кетаётган цистерна билан тўқнашиб кетиши натижасида автобус иккига бўлиниб кетган ва кучли ёнғин чиққан. Ушбу автохалокат туфайли 10 киши ҳаётдан кўз юмди, 20 киши турли даражадаги куйиш ва тан жароҳатлари олиб, зудлик билан касалхоналарга ётқизилди.

● Мамлакат молия вазири билан маълум қилинишича, Япониянинг ташқи савдо бўйича етишмовчилиги рекорд даражага — 10,87 триллион йен (деярли 107 миллиард доллар)га етган.

● Сербияда сўнгги 120 йил ичида энг кучли сув тошқинлари рўй берди. Кучли ёнғингарчилик натижасида мамлакатдаги дарёлар қирғоққа тошиб чиқиб, кўплаб йўлларни ювиб кетган, уйлар ва қишлоқ хўжалик экинларини сув босган, икки киши ҳалок бўлган. Бир қатор шаҳарларда транспорт ҳаракати издан чиққан, кўплаб автобус ва темир йўл рейслари бекор қилинган. Мамлакат маъмурлари кўмак сўраб, Европа Иттифоқи давлатларига мурожаат қилди.

